
KOLEKTIVNI SISTEM BEZBJEDNOSTI

Miodrag Vuković

The author analyses the concept of human security, i.e. security that should be comprehended through the principles upon which individual and global security systems function. Human security is a broader and more basic concept than human rights and freedoms. The concept of human safety supplements the concept of human rights and freedoms, including everything that we are mentioning and that is implied when the basic stipulated project of human rights is in question.

O pojmu ljudske bezbjednosti se u društvenoj i naučnoj javnosti aktivno raspravlja tek od 1994. godine. Osnova za naučni, politički i društveni pogled na ovo značajno pitanje, po mom mišljenju, napravljena je nakon što je UNDP saopštio Izvještaj o ljudskom razvoju. Suština ovog Izvještaja zasnovana je na revitalizaciji velikih ideja iz istorije ljudske misli u odnosu na pitanje bezbjednosti. Zasnovana je na osvajanju slobode od, do tada vidljivo prisutnog straha i na slobodi od uskraćenosti. Tada je i generalni sekretar OUN, Kofi Anan, u svom obraćanju Generalnoj skupštini, ljudsku bezbjednost definisao kao znatno širu globalnu strategiju, koja se ne zadovoljava do tada

dominantno prevencijom nasilnih sukoba. Od tada je i počelo s insistiranjem na mnogo toga drugog i šireg kao nužnog i potrebnog društvenom i ljudskom kontekstu. Počelo je da se govori o dobroj vladavini, o pristupu obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, zatim osjećanju čovjeka da može ostvariti svoje lične planove, o potrebi smanjivanja siromaštva, o uvećanju ekonomskog rasta, o eliminisanju rizika od svih oblika, ne samo radikalnih i vojnih, sukoba na različitim nivoima, i mnogo toga drugog, kao međusobno povezanih kategorija koje akcenat bezbjednosti pomjeraju sa nacionalnog nivoa ka čovjeku a onda, zajednici u kojoj živi.

Globalno opredjeljenje promovisano u to vrijeme u odnosu na bezbjednost shvaćenu kao ljudsko pravo, obavezu i odgovornost svih, pa i međunarodnih struktura i institucija, nije „repa bez korijena“. Nova koncepcija se rađala, provjeravala i na kraju bila etablirana kao dominantna u naučnom, političkom i ukupno društvenom kontekstu, godinama ranije. Ona je od svih praktikovana i u praksi provjeravana, prije trenutka usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Naime, upravo u tom, za čovječanstvo značajnom, ako ne i najznačajnijem, međunarodnom dokumentu, neposredno se ukazuje, da je bezbjednost kao ljudsko pravo i potreba, uz pravo na život i slobodu, osnovno ljudsko pravo. Od tog trenutka, zakonito, dosljedno i promišljeno, svuda u ljudskoj zajednici, u svim narednim međunarodnim aktima, političke i pravne snage, u multilateralnim dokumentima, pojam bezbjednosti se uvijek tretira u odnosu na čovjeka kao subjekta prava, a tek onda na kolektivitete. Dokaz su Pakt o građanskim i političkim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, Američka deklaracija o pravima i dužnostima čovjeka. I mnoga druga dokumenta. Danas je neupitno da se pojam bezbjednosti odnosi, prije svega, na pojedinca, na čovjeka kao fizičko lice, kao subjekta prava. Kolektivni sistem

bezbjednosti, potvrđuje, da postoji neraskidiva veza između ovog koncepta i koncepta univerzalnih ljudskih prava.

Za razliku od ljudskih prava, za koja postoje institucionalni mehanizmi za njihovu promociju, zaštitu i razvoj, bezbjednost s ljudskim likom se oslanja na širu normativnu i stvarnu infrastrukturu, na temeljni vrijednosni sistem pojedinca. U nauci i politici postoji puna saglasnost koja se temelji na subjektivnom osjećanju i stavu da li se pojedinac svuda i u svakom trenutku osjeća ugroženim ili zaštićenim. To je uslov i osnov za njegovu slobodu. Ljudska bezbjednost je u svakom slučaju, daleko širi i temeljitiji osnov od samih ljudskih prava i sloboda. U suštini, njegov *ratio vivendi* je u činjenici da se prihvatanjem takvog koncepta ljudske bezbjednosti stvori nužniji osnov da odmah i bez uslovljavanja preraste u paradigmu. Ovvremeni, pa i u dobroj mjeri savremeni, koncept ljudske bezbjednosti nadograđuje sam koncept ljudskih prava i sloboda, obuhvatajući sve ono što navodimo i što se podrazumijeva kada je osnovni stipulisani projekat ljudskih prava u pitanju. Ali, koncept ljudske bezbjednosti je širi jer obuhvata i mnogo toga što koncept osnovnih ljudskih prava i sloboda ne obuhvata. Mnoge kategorije se nalaze i danas van tog osnovnog koncepta. Teorijski aparat primijenjen u promociji univerzalnih ljudskih prava i sloboda pomognut dogovorenim institucionalnim mehanizmima ne obuhvata ono što je upravo u osnovi prije koju deceniju definitivno promovisanog sistema bezbjednosti kao univerzalnog čovjekovog prava i slobode stasavajući u sistem s ljudskim likom, sobom donio.

Humana ili ljudska bezbjednost je definitivno nov koncept koji treba razumjeti. Njegova kratka egzistencija i dominacija u širem sistemu ljudskosti, uslovljava potrebu da ukazuje na njenu suštinu, sadržaj i poruke. Da bi se razumjela humana bezbjednost, bezbjednost s ljudskim likom, treba razumjeti principe na kojima danas dominantno funkcioniše individualni i

globalni društveni odnos u cjelini. Za mnoge i danas dilema, koju treba objašnjavati, i tzv. humana intervencija kojom se pokušava objasniti način reagovanja na konfliktne situacije. Humana intervencija, kao koncept i politika, kao namjera kojom se želi bezbjednosti dati ljudski lik, počela je da se ozbiljno tretira, teorijski i praktično, početkom 90-ih godina prošlog vijeka. Upravo je taj sistem i doveo do potrebe njegove verifikacije u Ujedinjenim nacijama i od strane lidera, i svih struktura ove globalne svjetske organizacije, kroz pomenuti Izvještaj o ljudskom razvoju iz 1994. godine.

Treba se podsjetiti na istorijske činjenice. Za vrijeme hladnoratovske, a globalne podijeljenosti, koja je upravo kulminirala tih 90-ih godina prošlog vijeka, najozbiljnije su bila ugrožena stremljenja civilizacije za mirom i saradnjom. Opasno je prijetilo da se u tom globalnom konfliktu sa svojim radikalnim oružanim manifestacijama na ne malom broju tačaka ove naše planete, ponište i poruke Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i slobodama i sve ono što je bila pravna i faktička tekovina. U to vrijeme je u međunarodnim odnosima skoro bio suspendovan temeljni princip univerzalnosti ljudskih prava. Ako je sporna ovakva, po mnogima, previše izoštrena, i u realnosti utemeljena ocjena, ne može se sporiti, da će zbog agresivne hladnoratovske komunikacije, dostići svoj puni, a očekivani, domet.

S jedne strane smo imali velikog svjetskog političkog i vojnog igrača, SSSR, s njegovim negativnim konceptom „kapitalističkog svijeta“ i njegovom agendom po kojoj se, prije svega, socijalna i kolektivna prava globalno razvodnjavaju konceptom onoga drugoga, dakle ne komunističkog i socijalističkog svijeta već upravo tog kapitalističkog, tezama i naporom za promociju sistema individualnih ljudskih prava i sloboda. To je vrijeme dominacije kolektivističkog principa u kome se potcjenjivao, pa i u cjelini odbacivao koncept

individualnih prava čovjeka. Koncept samoopredjeljenja se uspio ili u dobroj mjeri uspijevao nametnuti kao univerzalni uprkos različitim interpretacijama istog. Uspio se pozicionirati, govorilo se, kao i socijalno, društveno, politički, vrednosno, pa samim tim i bezbjednosno dominantnim i neupitnim.

To je omogućeno do danas nezavršenim i drugim procesima globalnog karaktera i trajućim procesom dekolonizacije. Kao nova rješenja nazirale su se različite polazne osnove dolazećeg koncepta ljudske bezbjednosti. Do obnove i ponovne dominacije hladnoratovske komunikacije na globalnom nivou može doći, ako ne danas ono već sutra. Danas je čovjek objekt međunarodnih odnosa, a ne njihov kreator. Upozoravajuće je da se u vremenu u kojem živimo na naučnim, političkim skupovima od strane ozbiljnih ljudi, najavljuju apokalipse, stradanje civilizacije, kraj čovječanstva.

Vjerujući da istorija pripada čovjeku, a da budućnost pripada pojedincu kao takvom i slobodno udruženom u različite kolektivite i asocijacije na svim nivoima, lokalnom, nacionalnom, kada je naš prostor u pitanju regionalnom i globalnom planu, Crna Gora je odlučila da pristupi dvijema potvrđenim demokratskim i političkim i bezbjednim zajednicama, NATO-u i Evropskoj uniji. Obnavljajući svoju nezavisnost prije trinaest godina kroz demokratsku proceduru, vratila je državno, nacionalno i ljudsko dostojanstvo, koje pripada i dužnost je da se to zaštiti, prije svega, njenom suverenu, onome kome vlast i pravo da uređuje sve odnose u zajednici u kojoj živi pripada, građaninu Crne Gore. Postala je članicom NATO-a upravo vjerujući da je u toj demokratskoj zajednici koja traje 70 godina najlakše, ostvariti sigurnost, bezbjednost i građanina kao pojedinca i crnogorskog društva kao kolektiviteta. Crna Gora kao dominantno tradicionalno društvo trebalo je da se opredijeli i za radikalne sudbonosne odluke. Trebalo se opredijeliti između vjekovnog trajanja na, balkanskom bespuću, društvenom i

političkom ćorsokaku ili definitivnom prikljućenju društvu demokratskih naroda i država.

Opredijeljena za upravo taj novi koncept ljudske bezbjednosti, na kome počiva i funkcioniše i sistem kolektivne bezbjednosti čiji je izraz NATO asocijacija, može se svesti na kodeks koji određuje društveno ponašanje u Crnoj Gori. Ponosni smo na činjenicu da su naši preci u dvije riječi, ćojstvo i junaštvo, saželi svu životnu filozofiju i opredjeljenje Crnogoraca i Crne Gore. Junaštvo je odvajkada, a propisano u našem dugom trajanju kao obićaj, standard, obaveza, aksiom, to kada sebe branimo od drugoga, a ćojstvo kada drugoga branimo od sebe. Crna Gora je stara država koja je razvila posebnu životnu filozofiju u kojoj je ljudska i kolektivna sloboda vrijednost iznad svih vrijednosti. Njena istorija potvrđuje da je, više išla u ratove nego u svatove. Sloboda je svetost iznad svih drugih vrijednosti. To je priznavala međunarodna zajednica decenijama i vjekovima unazad ovoj maloj mitskoj zemlji na Balkanu.

Junaštvo je odbraniti sebe, svoju državu i svoj dom od drugoga koji je kidisao i danas kidiše na Crnu Goru i njeno pravo da postoji. Pritom, Crna Gora nikada nije prijetila drugome, od drugoga tražila njegovo, samo je branila sebe. Od drugih nije tražila nešto što joj ne pripada, vođena principom ćojstva, ljudskog odnosa prema pravu drugih u drugim državama da budu svoji na svome, zaštićeni i nesmetani da to uživaju.

O milenijumskom trajanju crnogorske države svjedoći neprestana borba za slobodu i opstanak. S ponosom držimo 1878. godinu i istorijsku istinu da je te godine na Berlinskom kongresu, Crna Gora kao stara država, primljena u tadašnju evropsku porodicu organizovanih država i naroda. Te godine je Crna Gora doživjela i svoje međunarodno, a definitivno formalno, pravno i faktićno priznanje njene, prije toga, dugotrajuće državne nezavisnosti. Pokazaće se da je 13. jul mitski, sudbonosni datum za Crnu Goru. Istog datuma 1941.

godine građani Crne Gore, zahvaljujući slobodarskom duhu, u temeljima Crne Gore, Crnogoraca su prvi u Evropi ustali protiv fašističke okupacije, što je iznenadilo, obradovalo i ohrabrilo sve one koji su krenuli u otpor nadolazećem fašizmu.

Na kraju prvog svjetskog rata, Crna Gora, pobjednica u tom ratu, je izbrisana s političke mape Evrope. Ironija oko istorije, udruženim snagama i domaćih i međunarodnih struktura vođenih sebičnim interesima, a interesima suprotstavljenih Crnoj Gori, prestala je da postoji. Kasnije kao rehabilitovana državnica i ljudska zajednica, pa i posljednjim dramatičnim raspadom bivše Jugoslavije, Crna Gora je kao multikonfensionalna i multietnička država uspjela kao jedina u regionu, očuvati unutrašnju harmoniju, što je ne samo nacionalno i regionalno iskustvo za primjer i pohvalu.

Temelji moderne države su duboko ukorijenjeni u slavnoj mojkovačkoj epopeji, iz januara 1916. godine, kada je Crna Gora, kada su Crnogorci branili druge žrtvujući sebe, zatim u antifašističkom, evropski jedinstvenom Trinaestojulskom ustanaku 1941. godine i zajedničkoj antifašističkoj borbi jugoslovenskih naroda u tom drugom velikom i krvavom svjetskom ratu, kao i poslijeratnom razvoju, sve do danas.

Crna Gora je uspjela da kroz konstruktivnu saradnju s Evropskom unijom i prijateljima na svim stranama svijeta obezbijedi razumijevanje za pravo države i naroda, pojedinca, građanina Crne Gore, da demokratski izabere svoju budućnost i međunarodno priznanje tog njegovog izbora. Upravo je 21. maj 2006. godine pokazao da sve crnogorske, junačke i čojske žrtve kroz istoriju nijesu bile uzaludne.

Zato je Crna Gora danas prosperitetna, suverena i ponovo međunarodno priznata država, upravo činom ulaska u NATO trajno obezbijedena.

Crna Gora nastavlja da usvaja evroatlantske vrijednosti, konstantno ulaže u razvoj dobrosusjedskih odnosa i unapređuje

bilateralnu odbrambenu saradnju s regionalnim saveznicima i partnerima. Ona je faktor stabilnosti u hronično nestabilnom regionu. U tim uslovima godinama unazad uzima aktivno učešće u promovisanju ljudske bezbjednosti. Takvu državnu strategiju temelji na najboljoj crnogorskoj tradiciji. Doprinos Crne Gore regionalnoj stabilnosti značajno prevazilazi njenu geografsku i populacionu veličinu. U tom kontekstu ljudsku bezbjednost treba razlikovati od nacionalne bezbjednosti, jer njen „referentni objekt“ čine ljudi i zajednice, a ne države.

Za Crnu Goru je značajno da je danas za stolom s onima koji donose odluke o budućnosti Evrope i demokratskog i bezbjednijeg svijeta. Značaj članstva Crne Gore u alijansi ogleda se upravo u utemeljenju dugoročnog mira i stabilnosti na području Zapadnog Balkana.

Naša država je ponovo dio globalne politike. Uz njegovanje vjekovne slobodarske tradicije Crne Gore stvara se obaveza svih generacija na očuvanje vrijednosti na kojima počivaju EU i NATO, na poštovanje ljudskog dostojanstva, jednakosti i vladavine prava.

Podrška konceptu ljudske bezbjednosti, humane bezbjednosti je dobra odluka jer je naslonjena na pozitivno iskustvo istorijsko naše stare države. U punoj korespondenciji s konceptom čojstva i junaštva kao našoj životnoj filozofiji. Naš dominantan i demokratski izbor je garancija naše sadašnjosti i budućnosti.

Ljudska bezbjednost kao izveden pojam i nov društveni i bezbjednosni koncept nema danas još dovoljnu društvenu podršku niti raspolaže očekivanim institucionalnim i teorijskim kapacitetom. Ona se još dominantno oslanja i na staru infrastrukturu i na dio akademske i stručne argumentacije u doktrini ljudskih prava i još uvijek traži svoje mjesto u međunarodnom sistemu vrijednosti.